BOSHLANG‘ICH TA’LIM JARAYONIDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI

Ikromova Madinabonu Azimjon qizi
Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti
E-mail: ikromovamadinabonu77@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22719092

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang‘ich ta’lim jarayonida o‘quvchilarning kreativ fikrlash kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy va metodik asoslari tahlil qilinadi. Kreativ fikrlashning zamonaviy ta’limdagi o‘rni, uning divergent va konvergent tafakkur bilan bog‘liqligi hamda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ushbu ko‘nikmani shakllantirish imkoniyatlari yoritiladi. Tadqiqotda kreativ fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish, inquiry-based learning, brainstorming, ta’limiy o‘yinlar, STEAM yondashuvi, hamkorlikda o‘qitish va raqamli pedagogik texnologiyalarning didaktik imkoniyatlari tizimlashtirildi. Shuningdek, kreativ topshiriqlarni ishlab chiqishda “g‘oya yaratish – g‘oyani baholash – takomillashtirish” ketma-ketligiga asoslangan pedagogik model taklif etildi. Maqolada o‘qituvchining vazifasi tayyor bilimni uzatish bilan cheklanmasdan, o‘quvchi g‘oyalarini qo‘llab-quvvatlovchi, savol beruvchi, yo‘naltiruvchi va refleksiyani tashkil etuvchi fasilitator sifatida qayta ko‘rib chiqilishi zarurligi asoslanadi. Tadqiqot natijalari boshlang‘ich ta’limda kreativ fikrlashni maqsadli, tizimli va fanlararo rivojlantirish uchun metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, kreativ fikrlash, ijodkorlik, pedagogik texnologiya, kreativ topshiriq, muammoli ta’lim, loyiha metodi, STEAM, divergent fikrlash, konvergent fikrlash, refleksiya.

Аннотация

В статье анализируются теоретические и методические основы развития творческого мышления учащихся в процессе начального образования. Раскрывается значение творческого мышления в современном образовании, его связь с дивергентным и конвергентным мышлением, а также педагогические возможности формирования данного навыка у учащихся начальных классов. Систематизированы дидактические возможности проблемного обучения, проектной деятельности, исследовательского обучения, мозгового штурма, образовательных игр, STEAM-подхода, кооперативного обучения и цифровых педагогических технологий. Предложена педагогическая модель развития творческого мышления, основанная на последовательности «генерирование идеи – оценка идеи – совершенствование идеи». Обоснована необходимость изменения роли учителя: от транслятора готовых знаний к фасилитатору, который создает условия для выдвижения, обсуждения и совершенствования ученических идей. Полученные результаты могут служить методической основой для системного и междисциплинарного развития творческого мышления в начальном образовании.

Ключевые слова: начальное образование, творческое мышление, креативность, педагогическая технология, творческое задание, проблемное обучение, проектный метод, STEAM, дивергентное мышление, конвергентное мышление, рефлексия.

Abstract

This article examines the theoretical and methodological foundations of developing pupils’ creative thinking in primary education. It discusses the role of creative thinking in contemporary

education, its relationship with divergent and convergent thinking, and the pedagogical opportunities for developing this competence among primary school pupils. The study systematizes the didactic potential of problem-based learning, project-based learning, inquiry-based learning, brainstorming, educational games, STEAM education, cooperative learning, and digital pedagogical technologies. A pedagogical model based on the sequence “idea generation – idea evaluation – idea improvement” is proposed. The article argues that the teacher’s role should move beyond transmitting ready-made knowledge toward facilitating pupils’ ideas, encouraging inquiry, providing feedback, and organizing reflection. The proposed methodological framework can support systematic and interdisciplinary development of creative thinking in primary education.

Keywords: primary education, creative thinking, creativity, pedagogical technology, creative task, problem-based learning, project-based learning, STEAM, divergent thinking, convergent thinking, reflection.

KIRISH

Bugungi ta’lim tizimida o‘quvchidan faqat tayyor bilimlarni eslab qolish emas, balki mavjud bilimlardan yangi vaziyatlarda foydalana olish, muammoga turli nuqtayi nazardan yondashish, mustaqil g‘oya ilgari surish va o‘z g‘oyasini takomillashtirish talab etilmoqda. Shu sababli kreativ fikrlash zamonaviy ta’limning muhim natijalaridan biriga aylanmoqda. Iqtisodiy Hamkorlik va Taraqqiyot Tashkiloti (OECD) PISA 2022 doirasida kreativ fikrlashni g‘oyalarni samarali yaratish, baholash va takomillashtirishga imkon beruvchi kompetensiya sifatida talqin qiladi. Mazkur yondashuv kreativ fikrlashni tug‘ma va o‘zgarmas qobiliyat emas, balki ta’lim va amaliyot orqali rivojlantirilishi mumkin bo‘lgan kompetensiya sifatida ko‘rsatadi.

Kreativ fikrlashni rivojlantirish ayniqsa boshlang‘ich ta’lim bosqichida muhimdir. Chunki aynan shu davrda bolaning bilishga qiziqishi, savol berish odati, tasavvuri, mustaqil xulosa chiqarishi va turli yechimlarni sinab ko‘rishga tayyorligi faol shakllanadi. Agar ta’lim jarayoni faqat bitta “to‘g‘ri javob”ni topishga yo‘naltirilsa, o‘quvchining mavjud imkoniyatlari torayishi mumkin. Aksincha, ochiq yakunli savollar, muammoli vaziyatlar, ijodiy topshiriqlar va turli yechimlarni taqqoslashga asoslangan faoliyatlar o‘quvchini fikrlash jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi.

OECD tadqiqotlarida ham o‘qituvchining o‘quvchilarni original javoblar taklif qilishga undashi, o‘z fikrini ifodalashiga imkon berishi va kreativ faoliyatni qo‘llab-quvvatlashi kreativ fikrlash bilan ijobiy bog‘liq pedagogik omillar sifatida qayd etilgan. Guruhli ish, brainstorming, ta’limiy o‘yinlar, munozara, mustaqil izlanish va ijodiy faoliyatlar ham kreativ fikrlashni namoyon etish uchun qulay sharoit yaratadi.

Shu jihatdan boshlang‘ich ta’limda kreativ fikrlashni rivojlantirishni alohida bir fan doirasidagi qo‘shimcha faoliyat sifatida emas, balki darsning umumiy didaktik mexanizmi sifatida tashkil etish dolzarb masaladir.

MUAMMONING QO‘YILISHI

Boshlang‘ich ta’lim amaliyotida kreativlik ko‘pincha tasviriy san’at, musiqa, texnologiya yoki adabiy ijod bilan chegaralanib qolishi mumkin. Aslida esa kreativ fikrlash matematika, ona tili, o‘qish savodxonligi, tabiiy fanlar va boshqa o‘quv faoliyatlarida ham namoyon bo‘ladi. Masalan, matematik masalani bir necha usulda yechish, matnning davomiga turli variantlar taklif qilish, tabiat hodisasining sabablarini izohlash yoki kundalik muammoga bir nechta yechim topish kreativ fikrlashning amaliy ko‘rinishlaridir.

Muammoning yana bir muhim jihati shundaki, kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun faqat “ijodiy topshiriq” berishning o‘zi yetarli emas. Topshiriq o‘quvchini g‘oya yaratishga, g‘oyalar o‘rtasida tanlov qilishga, ularni asoslashga va zarur hollarda takomillashtirishga undashi lozim.

Demak, kreativ pedagogika topshiriq mazmuni bilan birga o‘qitish muhiti, o‘qituvchi va o‘quvchi munosabati, baholash mezonlari hamda refleksiya jarayonini ham qamrab olishi kerak.

PISA 2022 kreativ fikrlash modeli uch asosiy jarayonni ajratadi: turli g‘oyalarni yaratish, kreativ g‘oyalarni yaratish hamda g‘oyalarni baholash va takomillashtirish. Ushbu model boshlang‘ich ta’lim uchun ham metodik jihatdan muhim yo‘nalish beradi: o‘quvchi faqat ko‘p g‘oya aytishi emas, balki ularning maqsadga muvofiqligini ko‘rib chiqishi va eng yaxshi variantni rivojlantira olishi kerak.

TADQIQOTNING MAQSADI VA VAZIFALARI

Tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang‘ich ta’lim jarayonida kreativ fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni nazariy jihatdan tahlil qilish, ularning didaktik imkoniyatlarini aniqlash hamda boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun amaliy jihatdan qo‘llash mumkin bo‘lgan metodik modelni taklif etishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1. kreativ fikrlash tushunchasining ilmiy-pedagogik mazmunini aniqlash;
2. kreativ fikrlashning asosiy tarkibiy jihatlarini tahlil qilish;
3. boshlang‘ich ta’limda kreativ fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik texnologiyalarni tizimlashtirish;
4. o‘qituvchi faoliyatining kreativ ta’limdagi o‘rnini aniqlash;
5. kreativ topshiriqlarni ishlab chiqishning samarali tamoyillarini belgilash;
6. kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun bosqichma-bosqich metodik model taklif etish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosini ta’limda shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatga asoslangan, kompetensiyaviy va konstruktivistik yondashuvlar tashkil etadi. Tadqiqot davomida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish, umumlashtirish, pedagogik modellashtirish va nazariy interpretatsiya metodlaridan foydalanildi.

Kreativ fikrlash masalasining nazariy asoslari J. P. Guilford, E. P. Torrance, L. S. Vygotsky, R. A. Beghetto, R. A. Runco kabi olimlarning qarashlari hamda zamonaviy xalqaro tadqiqotlar bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqildi. Zamonaviy yondashuvlar esa OECDning PISA 2022 kreativ fikrlash konsepsiyasi va boshlang‘ich ta’limdagi kreativ pedagogikaga oid sistematik tadqiqotlar asosida tahlil qilindi. Boshlang‘ich ta’limdagi kreativlik bo‘yicha 2022-yilgi sistematik sharh va meta-tahlil kreativlikni rivojlantirishga qaratilgan ayrim dastur va intervensiyalar o‘quvchilarning kreativligi yoki divergent fikrlashiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkinligini qayd etadi.

KREATIV FIKRLASHNING ILMIY-PEDAGOGIK MOHIYATI

Kreativlik tushunchasi ilmiy adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi. J. P. Guilford kreativlikni divergent fikrlash bilan bog‘lab, shaxsning bir muammo yuzasidan bir nechta ehtimoliy yechimlarni ilgari surish imkoniyatiga e’tibor qaratgan. E. P. Torrance esa kreativ fikrlashni muammoni sezish, taxminlar ilgari surish, ularni tekshirish va natijalarni qayta ko‘rib chiqish bilan bog‘lagan.

Zamonaviy ta’lim nuqtayi nazaridan kreativ fikrlashni faqat “g‘ayrioddiy fikr” bilan tenglashtirish to‘g‘ri emas. Kreativ g‘oya muayyan vazifaga mos, ma’noli va takomillashtirilishi mumkin bo‘lgan g‘oya bo‘lishi lozim. OECD yondashuvida ham kreativ fikrlash original va turli g‘oyalarni yaratish bilan bir qatorda ularni baholash va takomillashtirish jarayonlarini o‘z ichiga oladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi uchun kreativ fikrlash quyidagi ko‘nikmalar orqali namoyon bo‘lishi mumkin:

- bir muammoga bir nechta yechim taklif qilish;
- odatiy predmet yoki hodisaga yangi vazifa topish;
- voqea rivojining muqobil variantlarini yaratish;

- o‘z fikrini mustaqil asoslash;
- boshqalarning g‘oyasiga yangi element qo‘shish;
- xatoni faqat kamchilik sifatida emas, yangi yechimga olib boruvchi imkoniyat sifatida ko‘ra olish;
- o‘z g‘oyasini baholash va takomillashtirish.

Shu sababli kreativ fikrlashni shakllantirish jarayonida o‘quvchiga “to‘g‘ri javobni top” degan topshiriqdan tashqari “yana qanday yo‘l bor?”, “boshqacha fikrlash mumkinmi?”, “agar shunday bo‘lsa nima o‘zgaradi?”, “sen bu g‘oyani qanday yaxshilagan bo‘larding?” kabi savollarni berish muhimdir.

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING IMKONIYATLARI

Kreativ fikrlashni rivojlantirishning birinchi samarali yo‘nalishi — **muammoli ta’lim texnologiyasi**. Muammoli vaziyat o‘quvchiga tayyor javob bermaydi; aksincha, uni savolni tushunish, taxmin qilish, dalil izlash va xulosa chiqarishga majbur qiladi. Masalan, matematika darsida “Masalani faqat bitta usul bilan emas, kamida ikki xil usul bilan yechish mumkinmi?” degan topshiriq o‘quvchini mavjud algoritm doirasidan chiqishga undaydi.

Ikkinchi yo‘nalish — **loyiha asosida o‘qitish**. Loyiha faoliyatida o‘quvchi muammoni aniqlaydi, ma’lumot izlaydi, g‘oya ishlab chiqadi, mahsulot yaratadi va o‘z natijasini taqdim etadi. Bunday faoliyat kreativ fikrlashning bir nechta komponentini bir vaqtda ishga tushiradi. OECD tomonidan kreativ pedagogika bo‘yicha ishlab chiqilgan mezonlarda ham o‘quvchi uchun qiziqarli va murakkab vazifa yaratish, mahsulot ishlab chiqish, yechimning bir qismini o‘quvchining o‘zi loyihalashi, muammoni turli nuqtayi nazardan ko‘rish hamda refleksiya va fikr-mulohaza uchun vaqt ajratish muhimligi ko‘rsatilgan.

Uchinchi yo‘nalish — **inquiry-based learning**, ya’ni tadqiqotga asoslangan ta’lim. Bunda o‘quvchi “nima uchun?”, “qanday qilib?”, “agar...” kabi savollar asosida kichik tadqiqot olib boradi. Ayniqsa tabiiy fanlar darslarida ushbu texnologiya katta imkoniyat beradi. Masalan, o‘quvchiga tayyor xulosani aytish o‘rniga tajriba natijasini oldindan taxmin qilish, kuzatish va natijani izohlash vazifasi beriladi.

To‘rtinchi yo‘nalish — **brainstorming**, ya’ni aqliy hujum. Ushbu metoddan foydalanishda dastlab g‘oyalarni son jihatdan ko‘paytirish, keyingi bosqichda esa ularni saralash maqsadga muvofiq. O‘quvchining dastlabki fikrini darhol “noto‘g‘ri” deb baholash uning keyingi g‘oya bildirish faolligini pasaytirishi mumkin. Shu bois kreativ bosqichda fikrlarni yig‘ish, baholash bosqichida esa mezonlar asosida tanlash samaraliroqdir.

Beshinchi yo‘nalish — **ta’limiy o‘yinlar**. Boshlang‘ich yoshdagi o‘quvchilar uchun o‘yin nafaqat motivatsiya vositasi, balki fikrlashni tashkil etuvchi pedagogik mexanizm ham bo‘lishi mumkin. “Bir predmet — besh xil vazifa”, “Hikoyani davom ettir”, “Ortiqchasini top va sababini tushuntir”, “Boshqa yechimni taklif qil”, “Agar men muallif bo‘lganimda...” kabi topshiriqlar o‘quvchini erkin fikrlashga undaydi.

Oltinchi yo‘nalish — **STEAM yondashuvi**. STEAM fanlarni alohida-alohida o‘rganishdan ko‘ra, ularni real muammo atrofida integratsiyalashga imkon beradi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchisi oddiy konstruktor, qog‘oz, karton, tabiiy materiallar yoki raqamli vositalar yordamida ma’lum muammoga yechim yaratishi mumkin. Muhimi, mahsulotning mukammalligidan ko‘ra, o‘quvchining loyihalash, sinash, xatoni aniqlash va qayta ishlab chiqish jarayoniga jalb etilishidir.

Yettinchi yo‘nalish — **raqamli pedagogik texnologiyalar**. Raqamli vositalar kreativ fikrlashning o‘rnini bosmaydi, balki uni qo‘llab-quvvatlashi kerak. Interaktiv doskalar, taqdimotlar, raqamli hikoyalar, virtual modellar va multimedia topshiriqlaridan foydalanish o‘quvchiga o‘z

g‘oyasini turli shakllarda ifodalash imkonini beradi. Biroq texnologiyadan foydalanishning o‘zi avtomatik tarzda kreativlikni rivojlantirmaydi. Asosiy mezon — texnologiya o‘quvchini passiv tomoshabinga aylantiryaptimi yoki faol g‘oya yaratuvchiga aylantiryaptimi, degan savoldir.

2025–2026-yillardagi xalqaro sharhlarda ham kreativ ta’limning konstruktivistik, inquiry-STEM, san’at integratsiyasi va raqamli-gibrid modellar asosida rivojlanayotgani qayd etilmoqda.

KREATIV TA’LIMDA O‘QITUVCHINING ROLI

Kreativ fikrlashni rivojlantirishda o‘qituvchining roli hal qiluvchi ahamiyatga ega. An’anaviy modelda o‘qituvchi ko‘pincha bilim manbai va to‘g‘ri javobni belgilovchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. Kreativ ta’lim modelida esa o‘qituvchi o‘quvchining fikrlash jarayonini tashkil etuvchi pedagogik fasilitatorga aylanadi.

Bunda o‘qituvchi:

- ochiq yakunli savollar beradi;
- bir nechta javobga imkon beradigan topshiriqlar tuzadi;
- o‘quvchi fikrini tinglaydi;
- xatoni darhol jazolash yoki rad etish o‘rniga uni tahlil qilishga yo‘naltiradi;
- o‘quvchilarning turli fikrlarini taqqoslash imkonini beradi;
- individual va guruhli ijodiy faoliyatni uyg‘unlashtiradi;
- refleksiya uchun vaqt ajratadi;
- baholashda faqat yakuniy natijaga emas, fikrlash jarayoniga ham e’tibor beradi.

Xalqaro tadqiqotlar o‘qituvchining kreativlikka munosabati va sinf muhitining o‘quvchi kreativ fikrlashiga ta’sirini alohida ta’kidlaydi. PISA 2022 ma’lumotlari o‘quvchilarning g‘oyalarini ifodalashi va original javoblar taklif qilishiga imkon beruvchi pedagogik amaliyotlar bilan kreativ fikrlash ko‘rsatkichlari o‘rtasida bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, 2025-yildagi sistematik sharhlarda o‘qituvchilarning kreativ o‘qitishiga ularning e’tiqodlari, munosabatlari bilan bir qatorda maktab muhiti, resurslar va tizimli omillar ham ta’sir qilishi qayd etilgan. Demak, kreativ ta’limni faqat o‘qituvchining shaxsiy tashabbusiga bog‘lab qo‘yish yetarli emas; ta’lim muhitining o‘zi ham kreativ faoliyatga moslashtirilishi kerak.

KREATIV TOPSHIRIQLARNI ISHLAB CHIQISHNING METODIK MODELI

Tadqiqot doirasida boshlang‘ich ta’lim uchun kreativ topshiriqni ishlab chiqishning quyidagi **“**Yaratish – Baholash – Takomillashtirish” modeli taklif etiladi.

1-bosqich. Yaratish

O‘quvchiga ochiq muammo yoki vaziyat beriladi. Bu bosqichda imkon qadar ko‘proq g‘oya ilgari surishga sharoit yaratiladi.

Masalan: “Agar maktab hovlisida o‘quvchilar uchun yangi dam olish hududini tashkil qilsangiz, unda nimalar bo‘lishini taklif qilgan bo‘lardingiz?”

2-bosqich. Baholash

O‘quvchilar o‘z g‘oyalarini maqsadga muvofiqlik, qulaylik, yangilik va amalga oshirish imkoniyati kabi mezonlar asosida ko‘rib chiqadilar.

3-bosqich. Takomillashtirish

Tanlangan g‘oya qayta ishlab chiqiladi. O‘quvchi “Bu g‘oyaga yana nima qo‘shish mumkin?”, “Qanday qilib uni yaxshilash mumkin?” kabi savollar orqali o‘z yechimini takomillashtiradi.

4-bosqich. Taqdimot

O‘quvchi o‘z g‘oyasini sinfdoshlariga tushuntiradi. Bu bosqich kommunikativ kompetensiya va o‘z fikrini asoslash ko‘nikmasini ham rivojlantiradi.

5-bosqich. Refleksiya

O‘quvchi o‘z faoliyatini tahlil qiladi: “Men qanday g‘oya taklif qildim?”, “Qaysi jihatim yaxshi chiqdi?”, “Nimani boshqacha qilgan bo‘lardim?”

Mazkur modelning afzalligi shundaki, kreativlikni faqat g‘oya soni bilan emas, balki g‘oyani ishlab chiqishning to‘liq sikli bilan bog‘laydi. Bu jihat OECD tomonidan taklif etilgan kreativ fikrlashning g‘oya yaratish, baholash va takomillashtirish jarayonlari bilan hamohangdir.

KREATIV FIKRLASHNI BAHOLASH

Kreativ fikrlashni baholash an’anaviy “to‘g‘ri/noto‘g‘ri” mezonidan farq qilishi kerak. Bunda quyidagi mezonlardan foydalanish mumkin:

Mezon	Mazmuni
G‘oyalar xilma-xilligi	O‘quvchining bir vaziyatga turli yechimlar taklif qila olishi
Yangilik	Taklifning odatiy yechimdan farqlanishi
Moslik	G‘oyaning berilgan vazifaga mosligi
Asoslilik	O‘quvchining o‘z fikrini tushuntira olishi
Takomillashtirish	Dastlabki g‘oyani qayta ishlab, yaxshilay olishi
Refleksiya	O‘z faoliyati va natijasini tahlil qila olishi

Bunday baholashda o‘qituvchi faqat “eng chiroyli” yoki “eng noodatiy” javobni izlamasligi kerak. Muhimi, o‘quvchi muammoni qanday tushungani, qanday g‘oya ishlab chiqqani, nima uchun aynan shu yechimni tanlagani va uni qanday takomillashtirgani hisobga olinadi.

MUHOKAMA

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun alohida bir metodni universal yechim sifatida qabul qilish ilmiy jihatdan to‘g‘ri emas. Kreativ ta’lim ko‘proq metodlar tizimini talab qiladi. Masalan, brainstorming g‘oya yaratish uchun, muammoli ta’lim muammoni chuqur anglash uchun, loyiha metodi g‘oyani mahsulotga aylantirish uchun, refleksiya esa natijani tahlil qilish uchun xizmat qilishi mumkin.

Shuningdek, kreativ pedagogikani faqat ko‘ngilochar faoliyat bilan tenglashtirmaslik lozim. Kreativ topshiriq o‘quv dasturidagi bilim va ko‘nikmalar bilan bog‘langan holda ishlab chiqilishi kerak. Masalan, matematika darsida kreativlikni rivojlantirish uchun o‘quv dasturidagi matematik mazmun saqlangan holda bir masalaning bir nechta yechimini topish, shartni o‘zgartirib yangi masala tuzish yoki mavjud masalani hayotiy vaziyat bilan bog‘lash mumkin.

Shunday qilib, kreativ fikrlash va fan bilimlari bir-biriga qarama-qarshi emas. Aksincha, yetarli bilim bazasi o‘quvchiga yangi g‘oyalar yaratish uchun material beradi. OECDning kreativ fikrlash modeli ham kreativ faoliyatni faqat erkin tasavvur bilan cheklamasdan, muayyan bilim va kontekstda g‘oya yaratish, baholash va takomillashtirish bilan bog‘laydi.

Boshlang‘ich ta’limda kreativ fikrlashni rivojlantirishning yana bir muhim sharti — psixologik xavfsiz muhit. O‘quvchi o‘z fikri uchun masxara qilinmasligi, noodatiy javob bildirganida darhol salbiy baholanmasligi kerak. Bu “har qanday javob to‘g‘ri” degani emas. Aksincha, o‘quvchi avval fikrini erkin ilgari suradi, keyin esa uni dalillar asosida tekshiradi va takomillashtiradi. Shu tarzda erkinlik va akademik talab o‘rtasida muvozanat yuzaga keladi.

ILMIY YANGILIK

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagi jihatlarda namoyon bo‘ladi:

birinchidan, boshlang‘ich ta’limda kreativ fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalar yagona metodlar majmuasi sifatida tizimlashtirildi;

ikkinchidan, kreativ fikrlashni faqat divergent g‘oya yaratish bilan cheklamasdan, g‘oya yaratish – baholash – takomillashtirish sikli orqali rivojlantirish zarurligi asoslandi;

uchinchidan, boshlang‘ich sinf darslarida kreativ topshiriqlarni ishlab chiqishning besh bosqichli modeli taklif qilindi;

to‘rtinchidan, kreativ fikrlashni baholashda g‘oyalar xilma-xilligi, yangilik, moslik, asoslilik, takomillashtirish va refleksiya mezonlaridan kompleks foydalanish taklif etildi;

beshinchidan, kreativ pedagogikani alohida fan yoki qo‘shimcha mashg‘ulot bilan cheklamasdan, boshlang‘ich ta’limning turli fanlariga integratsiya qilishning metodik imkoniyatlari asoslandi.

AMALIY AHAMIYATI

Tadqiqot natijalaridan boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari, pedagogika yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar, metodistlar va boshlang‘ich ta’lim bo‘yicha tadqiqotchilar foydalanishlari mumkin.

Taklif etilgan model asosida:

- ona tili darslarida ijodiy matn yaratish;
- o‘qish darslarida voqealarning muqobil yakunlarini ishlab chiqish;
- matematika darslarida masalalarning turli yechimlarini izlash;
- tabiiy fanlarda gipoteza ilgari surish va tekshirish;
- texnologiya mashg‘ulotlarida yangi mahsulot loyihalash;
- STEAM mashg‘ulotlarida real muammolarga model yaratish;
- guruhli faoliyatlarda bir nechta g‘oyalarni taqqoslash

kabi topshiriqlardan foydalanish mumkin.

XULOSA

Boshlang‘ich ta’limda kreativ fikrlashni rivojlantirish zamonaviy ta’limning muhim strategik vazifalaridan biridir. Kreativ fikrlash o‘quvchining faqat ijodiy faoliyatidagi qobiliyat emas, balki muammoni turli nuqtayi nazardan ko‘rish, bir nechta yechim yaratish, g‘oyalarni baholash va ularni takomillashtirish imkonini beruvchi universal kompetensiyadir.

Tadqiqot natijalari asosida kreativ fikrlashni rivojlantirishda muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish, inquiry-based learning, brainstorming, ta’limiy o‘yinlar, STEAM, hamkorlikda o‘qitish va raqamli pedagogik texnologiyalarni o‘zaro uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiq ekanligi aniqlandi. Xalqaro tadqiqotlar ham kreativlikni rivojlantirish mumkinligini va o‘qituvchining pedagogik yondashuvi bunda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Boshlang‘ich ta’lim uchun taklif etilgan “Yaratish – Baholash – Takomillashtirish” modeli o‘quvchining kreativ faoliyatini tizimli tashkil etish imkonini beradi. Mazkur modelda o‘quvchi tayyor javobni qabul qiluvchi emas, balki muammoni anglaydigan, g‘oya yaratadigan, uni tahlil qiladigan va takomillashtiradigan faol subyekt sifatida qaraladi.

Shundan kelib chiqib, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kreativ pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish, darslik va metodik materiallarda ochiq yakunli topshiriqlar ulushini oshirish, fanlararo kreativ loyihalarni kengaytirish hamda baholash mezonlariga kreativ fikrlash komponentlarini kiritish maqsadga muvofiqdir.

Eng muhimi, kreativ fikrlashni rivojlantirish “o‘quvchini noodatiy javob berishga o‘rgatish” bilan tugamasligi kerak. Uning asosiy maqsadi — o‘quvchini mustaqil fikrlaydigan, g‘oya yaratadigan, o‘z fikrini asoslaydigan, xatolaridan o‘rganadigan va mavjud yechimlarni takomillashtira oladigan shaxs sifatida shakllantirishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist, 5*(9), 444–454. https://doi.org/10.1037/h0063487
2. Torrance, E. P. (1974). *Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual*. Lexington, MA: Personnel Press.
3. Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and creativity in the adolescent. *Journal of Russian and East European Psychology, 42*(1), 7–97.
4. Runco, M. A. (2014). *Creativity: Theories and Themes: Research, Development, and Practice* (2nd ed.). Elsevier.
5. Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2007). Toward a broader conception of creativity: A case for "mini-c" creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts, 1*(2), 73–79. https://doi.org/10.1037/1931-3896.1.2.73
6. OECD. (2023). *PISA 2022 Assessment and Analytical Framework: Mathematics, Reading, Science, Financial Literacy and Creative Thinking*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/dfe0bf9c-en.
7. OECD. (2024). *PISA 2022 Results (Volume III): Creative Minds, Creative Schools*. OECD Publishing.
8. OECD. (2025). *Seven Questions about Creativity and Creative Thinking: What Do PISA 2022 Data Tell Us?* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/0aa52128-en.
9. OECD. (2024). *Creative Thinking*. OECD.
10. OECD. (2024). *School Environment and Creative Thinking: PISA 2022 Results (Volume III)*. OECD Publishing.
11. *Creativity training programs in primary education: A systematic review and meta-analysis*. (2022). *Thinking Skills and Creativity, 46*, 101172. https://doi.org/10.1016/j.tsc.2022.101172.
12. *Creative thinking in global primary education: Pedagogical innovations and learning outcomes through an integrated bibliometric and systematic review*. (2025). *Social Sciences & Humanities Open*. https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.102216.
13. Gu, X., Ritter, S. M., Frossard, F., van den Boom, L., Delfmann, L. R., & Barajas, M. (2026). Fostering creativity in formal schooling: A systematic review of explicit and implicit interventions for young learners. *Educational Research Review, 51*, 100784.
14. *A systematic review of factors influencing K-12 teachers' creative teaching across different forms: An ecological perspective*. (2025). *Thinking Skills and Creativity, 57*, 101869. https://doi.org/10.1016/j.tsc.2025.101869.
15. O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi. *Doktorlik dissertatsiyalarining asosiy ilmiy natijalari e'lon qilinishi lozim bo'lgan respublika va xorijiy mamlakatlarning nufuzli ixtisoslashgan ilmiy jurnallarini OAK ro'yxatiga kiritish uchun talablar*. OAK rasmiy sayti.